

A katonai nevelés lényege és felosztása.

Prohászka Ottokár „*Diadalmas világnézet*“ című munkájában az átlagos modern embert *Bourges* városának híres koldusához hasonlítja, aki a következő szavakat karcolta karjába: „*Multam megcsalt; jelenem gyötör; jövőm borzaszt*“. — *Bourges* koldusa nyolcadszor ült börtönben, mikor felfedezték a karjába karcolt szavakat, a modern ember viszont, mint fajtájának képviselője, talán már ezredszer rakta fel saját kezére a szolgaságot jelentő bilincset. — Miért bűnhődik az ember? Talán ő is azért, amiért *Bourges* város érdekes foglya: koldulásért. — Erőszakos alamizsnagyűjtője a mindenség életének. Kényelmet, puhá jó életmódot koldul és ha nem kap, akkor lop, vagy szerez bármilyen áron, de megszegi a törvényt, mely szerint: „*arca verejtékével kell, hogy keresse kenyerét*“. Ezért mondhatja a modern ember: „*Jelenem borzaszt*“. Ezért kiáltják mindazok a férfiak, akik aggódnak fajtájuk jövőjéért: egész embereket akarunk és rettegünk azoktól, akik úgy állanak a társadalom életében, mint az erdőben a villámsujtotta fa.

Az „*egész*“ embert keresték már a világháború előtt is, a háború tapasztalatai után azonban már nem csupán keresik, hanem ki akarják alakítani, ha kell, erőszak árán is. A nemzetek ösztönszerűen érzik, hogy uralkodásra csak az a nép hivatott, amelynek fiai a legnagyobb testi és lelki erőt képesek kifejteni. A fejlődő technika megnövelte az emberek igényeit és a természet, amelynek egyre több élő erejét hajtjuk szolgálatunkba, visszaütött: elpuhitott, elkényelmesített bennünket. — Az emberiség tehát válaszütra jutott. Haladhat tovább a technika által épített kényelmes úton, ahol nincs akadály, ahol gombnyomásra terülnek a minden földi jóval rakott asztalok, de választhatja, vagy helyesebben kifejezve, visszatérhet a természet útjára, ahol bizony nem kényelmes a járás, ahol egyetlen bicskával, vagy baltával lehet elhárítani a szüntelen előkerülő akadályokat. — Mi a kettő között a különbség? A technika útján minden jól megy addig, amíg rövidzárlat nem következik be, akár egy természeti csapás, akár háború képében. Ilyenkor az addig sima út járhatatlanná válik és a finomtalpú vándoreMBER legjobb, ha kétségbeesve leül a partra és várja a megváltó halált. A természet útján járó ember előtt ezzel szemben addig is csak akadály állott. A kicsi elhárításának örökös gyakorlása közben megtanulta leküzdeni a nagyot, és ha megcsorbul is ilyenkor néha a bicska vagy a balta, a természet mindig felkínál egy-egy sziklát, ahol azt újra ki lehet majd köszörsülni.

A természetet csalta meg az ember, amikor épen a haladásra hivatkozva az ismereteket és az életelveket úgy akarta utódaira átszármasztani, hogy a nevelés alapjává a belátást tette. Ezzel ugyanis két fontos és az életben nélkülözhetetlen értéktől fosztotta meg a fiatalságot. A be-

látás útjára eresztett gyermek ugyanis soha nem ismerhette meg azt, hogy mi az erő és mi az erély! Pedig, főleg a fiúgyermeket, mindig meghasonlottá teszi a tehetetlenség. Imponál neki az erő és az igazság-érzetből fakadó erély éltető elixir számára. Épen így éltető elixir számára az akadály is, amit le kell küzdenie és aminek elhárítása közben igazán alkotásra képes lénynek érezheti magát, mert így fejlődhetik ki benne a jellem, a fegyelem, kitartás és akarat-erő.

Ezek az erények a haladás szempontjából fontosabbak, mint a tehetség. Ha az embernek léte folyamán nem kellett volna örökké küzdenie azért, hogy maga alá gyűrje a természet erőit, soha nem fejlődhetek volna ki benne azok az értékek, amelyek ma őt a többi összes élőlények fölé emelik és a teremtés koronájává avatják.

A katonai nevelés alapja így nem más, mint visszatérés a kiindulópont-hoz. Elismerése annak, hogy az élet, jóllehet a technika már a repülő sültgalambot is ismeri, mégis csak küzdelem, az utódokat tehát harcra kell nevelni. Meg kell nekik mutatni a bátor kiállás és a félelem nélküli kötelességteljesítés útját; azt az utat, melyben csak életerős, szívós, erősakarátú ember haladhat, akinek van bátorsága az életre és aki nem veszi el fejét az akadályok láttán, sőt keresi a küzdelmet, mert tudja, hogy azzal acélozhatja lelkét.

Nevelés szempontjából tehát a katonaszellem nem föltétlen azonos a háborús szellemmel. Ma — mivel senki többé nem mondhatja azt, hogy hadseregünk nem a nemzeté és nem magyar, — nem lehet azokat az örök emberi értékeket sem letagadni, melyek béke idején is feltehetőek és hasznosíthatók a katonaság szellemi kincseiből. Nem lehet ezeket az eszméket újra beszorítani a laktanyák falai közé, a régen olyan sokszor alkalmazott „szoldateszka“ szóval, mivel azok elterjedése nemzetvédelmi szempontból nélkülözhetetlen.

Az új kor katonai nevelése épen abban különbözik a régi idők ilyen irányú törekvéseitől, hogy nem szaknevelés többé, hanem egybe kell olvadnia a nemzetnevelés fogalmával. Nem tagadja az egyén jelentőségét és fontosságát a közösség életében, de figyelmét fokozott mértékben irányítja a tömegek életére és az azok testi és szellemi jólétéről való gondoskodás egyik legfőbb célját képezi. A katonai nevelés tehát egyénnel és tömegekkel foglalkozik és ezt a munkáját úgy végzi, hogy a kettő soha ne keveredjék össze, hanem párhuzamosan haladjon.

A nemzet egyetemére vonatkoztatva nevelési felfogásunk messze túl emelkedik a pedagógián. Az emberanyaggal való gazdálkodássá válik, mely szintetikus egységbe akarja fogni a közösségben megnyilatkozó összes lélek — és embertani tényezőket, hogy ezáltal felépítse azt a hatalmas szervezetet, amit ma hadseregnek nevezünk. Ennek az ember-ökonómiának segítségére siet nemcsak a neveléstudomány, hanem a szociológia, környezetlélektan, orvostudomány, biológia, egyszóval minden, ami hivatva van elősegíteni és fejleszteni az állam összlakosságának testi és lelki ellenállóképességét. Tehát a néphadsereg születésének idején keletkezett jelszó: minden katona legyen jó polgár — ma így módosul: minden polgár legyen jó katona. Ennek alapfeltétele a tökéletes mozgékony-ság, a változó helyzetekhez és környezetekhez való al-

kalmazkodni tudás, ami nevelési szempontból egymagában is óriási változtatásokat tesz szükségessé. Honvédelmi értelemben véve tehát a nevelés kis- és nagykorunkra egyaránt vonatkozik és célja a nemzet ellenállóképességének kifejlesztése, hogy az összlakosság minden, az államot ért fegyveres és fegyvertelen támadás ellen egységes fellépésével, szívósságával, lelki erejével, önfeláldozásával védekezni tudjon. Ennek a célnak elérése óriási erőfeszítést kíván és eleve kizár minden önzést, elpuhultságot és kényelmet. Foglalkozni kell tehát nevelési szempontból a falu egészségi helyzetével, az elvárosiasodás kérdésével, az emberek idegzetének mérhetetlen leromlásával, a társadalmi önzéssel, egyszóval a közösség életének mindennemű megnyilvánulásával. Összefüggéseket kell keresni a modern ember lelke és a háború között. Meg kell állapítani, mivé nevelte őt az a szociális tér, amiben él és képes lesz-e válságos helyzetben uralkodni saját lelke és a gépek meg harchelyzetek, terepnehézségek, stb. felett?

Mindezt a katonai nevelés úgy akarja elérni, hogy különösen erőssé és ellenállóvá teszi a társadalom gerincét, a vezetőréteget, hogy az példájával, egyéniségével, tudásával valóban művészévé váljon a tömegvezetésnek. Ezért nem hanyagolhatjuk el az egyéni nevelést, mert célunk az, hogy a kettős munka a végső cél megvalósítása mellett a vezetőrétegnek természetes kiválasztódását is eredményezze.

Egyéni szempontból a katonás nevelés létjogosultságának kiindulópontja az, hogy a tehetetlenség látása a bizonytalanság érzetét kelti fel, idegességet okoz, sőt nem egy esetben a kétségbeesés felé sodorja a még határozatlanság állapotában lévő embert. Az erős test és a hasonlóan erős lélek tehát az egyéni nevelés eszményi célja. Honnan meríthetnének a határozatlanság állapotában lévő emberek, vagy gyermekek erőt lelkük számára? Kizárólag csak a környezetükben lévő olyan ember szelleméből, aki egyéniség, és aki lelki javait képes valósággal át sugározni neveltje lelkébe. Az igazi erős egyéniségű férfi pusztá jelenléte is mérhetetlen önbizalmat ad. Az erővel ugyanis együtt jár az erély, és tévedés vagy érzélgősség volna azt hinni, hogy az erély megbízi vagy eldurvítja a lelket. Az erélyes bánásmódnál csak az a fontos, hogy mindig az igazság legyen az alapja.

Az eddigiekből következik, hogy a katonai nevelés soha sem befejezett. Nem csupán kiskorúakra irányul és nem nagykorúak végzik, hanem egyéniségek. Herbart szerint a nevelés munkája a jellem kialakításával nincs befejezve, mert a jellemet meg kell szilárdítani. Ezt a gondolatot Dewey híres amerikai filozófus a „Demokrácia és nevelés“ c. munkájában továbbfejleszti. Szerinte meg kell változtatnunk a nevelésről való azt a felfogásunkat, miszerint az nem egyéb a felnőtt korra való előkészítésnél, mert úgy tekinti a felnőtt kort, mint a gyermek részére célul kitűzött oly tökéletesedési fokot, melyen túl már nincs gyarapodás. A nevelés célja csak az állandó gyarapodást biztosító feltételek előteremtése lehet. Honvédelmi szempontból is ezt az elvet kell elfogadnunk. Az ember jellemét és a nemzeti szellemet is ki kell alakítanunk, meg kell szilárdítanunk és állandóan ébren kell tartanunk.

Ezek a katonai nevelés legfőbb követelményei; a színező vonások

száma igen sok. Így az engedelmességre való nevelés itt rendkívül bonyolult feladat. A katonai nevelésnél ugyanis meg kell törni az akaratot, de úgy, hogy a cselekvőképességből ne veszessen el semmi, sőt a lehetőséghez mértén kifejlődjék az. A gyermek tehát úgy és azért tanuljon meg engedelmeskedni, hogy majdan parancsolni is tudjon. Ennél nehezebb nevelési feladatot nem lehet elképzelni. Elérésének módja az, hogy a nevelés tárgyának meg kell ismerkednie a felelősségérzettel. A katonai nevelés jellegzetes vonása, hogy mindenki felelős és az alól kibúvó nincs. Az olyan élethelyzetek is segítik a cselekvőképesség kifejlődését, ahol a nevelt alkothat, saját fontosságát felismerheti. Tehát a színes és változatos élet, ahol az alárendeltből minden pillanatban parancsnok lehet és ahol a gépezetben több szerepet is betölthet. Tartozik engedelmeskedni, de önállóan is cselekedhet és meghajtja fejét a parancs előtt azért, mert azon a nyelven beszélnek vele, amelyik az ő szívéhez és lelki alkatához legközelebb áll. Így lehet elérni azt a csodát, hogy a katonaeMBER meggyőződésből engedelmeskedik. Átlátja, vagy megérzi annak a nagy szervezetnek bonyolult és hatalmas voltát, amelyiknek ő is büszke és cselekvő tagja. Ez a cselekvőképesség és ez az önérzet nevelik az öntudatos harcost. Ha azután minden egyes katonai feladatot átszínezzük magyar feladattá, akkor álmunkat mindig nagyon erős ember őrzi majd, akit úgy hívnak, hogy *nemzeti katona*.

A katonai nevelés egyik fontos követelménye a rend és a pontosság szeretete. Tudjuk jól, hogy ez a testműködést illetőleg egészségi kérdés. Azzá kell tenni lelki szempontból is. Mert a létért való nehéz küzdelemben rendkívüli jelentősége van. A katonai nevelés mindig annak köszönhetné népszerűségét, hogy még a nép legegyszerűbb gyermekeit is rendre és pontosságra tudta szoktatni. Magyarországon valósággal szállóigévé vált az a mondás, hogy „*nem is rendes ember az, aki nem volt katona*“. A nagyon duhaj ifjú legények garázdálkodásait is többnyire azért szokták elnézni, mert tudták, hogy „majd sor alá kerül és ott megtanítyják emberségre“. Mivel éri el a katonai nevelés a közvéleménynek ezt az értékes elismerését? A pontosságra és rendre nevelés három leghatásosabb eszközével. Ezek: a kínos következetesség, a példa és a tett.

A katonai nevelés igen nagy gondot fordít az udvariasságra és minden eszközzel fejleszteni akarja a lovagias erényeket. Az illem szabályait és a társadalmi szokásokat illetőleg feltétlenül konzervatív. Kihasználja a mindennapi élet legapróbb mozzanatát is az udvariasság erényeinek gyakorlására. Nevelési rendszerünknek ez a fontos követelménye értelemszerűen a katonai hierarchia minden egyes tagjára vonatkozik. Már maga a kötelező egyenruha-viselés nagy nevelőérték. Pompás és kellemes féke az emberi indulatoknak. Becsületes és nyílt jele az összetartozás érzésének. Az oldalfegyver pedig azt égeti szívünkbe: légy őrzője nemzedek kincseinek és légy oltalmazója mindazoknak, akik nálad gyengébbek!

A katonásan nevelt emberek igazságszeretők. Ahol a büntetés nem pillanatnyi szeszély, vagy idegesség következményeként szakad a nevelt nyakába, ahol a jutalmazó készség éber szemmel ügyel és mindent ész-

revesz, ott a lélek mindig szomjúhozza az igazságot. Igyekeznünk kell tehát mindig beleilleszkedni azoknak gondolkodásmódjába, akiket nevelünk. Tudnunk kell, hogy semmi sem olyan édes az embernek, mint a szabadság. Amikor tehát megmutatjuk neveltjeinknek a társadalmi élet korlátjait, jó lélekkel, ügyes szavakkal bátorítani és biztatni kell a korlátok elé állított embert. Soha sem szabad úgy szárnyat metélnünk, hogy vér is folyjék, mert az élet kiömlő piros nedvével együtt a lélek egy értékes darabja is eltávozik.

Közismert a katonai nevelés egyik legszebb célja, a bajtársi szeretet magasztos eszméjének beoltása az ifjú lélekbe. Ez a törekvés avatja a katonai pedagógiát korunk legszociálisabb irányú nevelés rendszerévé. A társadalomnak elsőrendű érdeke, hogy minél több önzetlen és önfeláldozó embert neveljen. A bajtársiasság eszméje a szeretet állandó jelenlétét tételezi fel. Már pedig az a család, vagy testület, melynek életét a szeretet melege hatja át, Isten áldását érezheti törekvéseiben. A bajtársiasság megköveteli az örömek és terhek arányos és igazságos elosztását. Jelszava: közösen túrni, szenvedni és örülni egymással és egymásért. Ennek az eszmének nevelőértéke felülmúlhatatlan. A bajtársi tett fokozza az önértéket és önbecsülést. Ugy érezzük, hogy tisztelet jár nekünk, mert volt erőnk eldobni a legrútabb emberi bűnt, az önzést. Katonatestvéremnek minden egyes megsegítése lépcső az erkölcs felé vezető magaslaton. Növeli még az egyéni bátorságot is, mert példákön szemlélheti az egyén, hogy ő is mindenkor számíthat segítségre. A bajtársiasság erősíti a nemzeti összetartozás érzetét, hűségre és engedelmességre nevel és általában arra kényszerít, hogy kitarjünk két karunkat embertársunk felé.

Nem lenne teljes fejtegetésünk, ha nem beszélünk a kitartásról. Olyan erény az az emberben, ami minden mást pótol. Hiába tehetséges gyermekünk, hiába erős testileg, mint egy birkózó, hiába szép és elbűvölő a külső megjelenése, ha nincs benne kitartás. Leigázott és meggyötört nemzet nem tűzhet ki magának fontosabb és követésre méltóbb életeszmenyt, mint ezt. Mennyivel jobban és könnyebben élhetnének az emberek napjainkban, ha mernének kezdeni és volna kitartásuk ahhoz, amit elkezdtek. Ha annyi volna nálunk a vasakarátú ember, mint ahány lángész futkos szerte országunkban, akkor bátran nekifoghatnánk a Szahara gyarmatosításának!

A kitartásra való nevelés titka elsősorban a kényelemszeretet kiirtása. Rendszeres és alapos munkához kell szoktatni az ifjúságot és dicsérettel, biztatással kimutatott örömmel el kell őket vezetni a jól végzett munka feletti gyönyörűség érzéséhez. A kötelességteljesítés alól mindenki szeret kibújni. A kibúvó utakat tehát el kell zárunk és ha valaki egyszer megszokta a becsületes munkát, az mindig a lelkiismeretesség útját járni.

Jóindulatú humor érzésével kísérik az emberek azt a közismert mondást, hogy „a katonának mindenhez kell érteni“. Pedig ennek a mondásnak mély lélektani alapja és a kitartásra vonatkozólag nagy nevelőértéke van. Az ember, aki jóformán még faluja határát sem léphette át, az a gyermek, aki az anyja szoknyája mellől szemlélte a világot, egy-

szerre önálló feladatokat kap, esetleg vezeti másik embertársát, egyszerű, mindég magánál hordozható eszközeivel épít, fúr, farag, mér, főz és közben önmagától rájön arra, hogy milyen kevés okossággal lehet világot alkotni, ha megvan a tetterő. Aki nem akarja elismerni, hogy a katonának mindenhez kell érteni, az tanulmányozza a hadifoglyok életét. Megláthatja, hogy a szükség mi mindenre tanítja meg az embert! Az idegenbe vetődött magyar katonák gyilkos hidegben, fagyos szibériai erdők szélén, a semmiből el tudták azt készíteni, amire szükségük volt és olyan színes kultúréletet teremtettek, hogy regényíróink még ma is szívesen fordulnak tárgyért ebbe az érdekes világba.

A katonaj nevelés szereti a változatosságot, de ennek alkalmazásában megköveteli a rendszert. A katona testét és lelkét nem szabad a megszokások rabjává tenni. Ez volna a tunyaság melegágya. Nemcsak a testet, de a korlátok közé szorított lelket is időnkint fel kell frissíteni. Ezt célozzák a katonaelet ünnepélyes pillanatai, amit felületes szemlélők könnyen összetévesztenek a külsőséggel.

A katonai nevelés végeredményében a legnagyobb nemzeti erőfeszítésre, egy esetleges háborúra készít elő. A háború pedig a környezetváltozások sorozata. Kétszeresen elveszett ember itt az, aki csak egyfajta környezetviszonylatban tud mozogni és minden változásnál megmerevedik. A katona ma hegyvidéken jár, holnap síkságon, ma remek elszállásolási viszonyok mellett a piros élet birtokosa, holnap tanyája a fagyos föld. Meglepetéseket várhat a terep minden zugából és meglepetést készít elő ellenségének. Egyszer az ellátó szolgálat „terülj asztalkámat” csinál neki, máskor csak üzenetet kap: „Készítsd el magad, amire szükséged van”.

Micsoda remek nevelési feladat ilyen életre előkészíteni az embert! Mennyire közel áll a természethez és milyen jó hatással van egy nemzet életére ma a felelősségtől való irtózás századában. Mennyivel emberibb ember az, aki nem lát rémet az erdő minden bokrában, ha leszáll az este, aki nem visz összecsukható fürdőkádat a hátizsákjában, mert tud a patakban is fürdeni. Amikor pedig meleg napok következnek és harcra kerül a sor, az a katona, aki közel áll a természethez, nem félti gyáva nyúl módjára az életét, mert tudja, hogy a halál épen annyira Istentől jön, mint a születés.

A katonai nevelés egyáltalán nem zárja ki, sőt szigorúan megköveteli a vallásosságot. A harcoló embernek egyedül Isten neve adhat megnyugvást. Anyagias és önző világunkban csak az tagadja a csodátévő Istent, aki nem hallott golyót füttyülni. Aki harctéren járt, az tudja, hogy van isteni segedelem és vannak még csodák. A magyar katonánál a vallásosság különben is hagyományos. Első királyunk óta a mi katonáink mindig Jézus nevével ajkukon mentek a halálba és csodás nemzeti létünk bizonyítja, hogy reményében egyetlen vitézünk sem csatlakozott.

A magyar katonai nevelés számol fajtánk különleges és minden más nép lelkületétől elütő jellemvonásaival. Épen ezért hangsúlyozzuk az egyéni nevelést is. Nem uniformizáljuk a lelkeket, nem végzünk minden ténykedést dobpergésre és nem lessük börtönörként embereink lé-

legzetvételeit. Tudjuk, hogy a magyar ember valójában csak annak engedelmessé válik meggyőzésből, akit szeret. Ragaszkodásával számszorosán fizet annak, aki róla gondoskodik.

A jellemet alakító és cselekvő erőt kereső katonai nevelés örök emberi értékeket ültet el a tömegek lelkébe. Azzal, hogy harcra edzi a nemzet színe-javát, leghathatósabban szolgálja a békét is. Gondviselő keze ma már a társadalom minden rétegéhez elér. Kitűnő vezetőréteget akar kiképezni, összekötő kapcsot állít a társadalmi rétegek közé, minden fegyverforgatásra alkalmas férfit teljes értékű harcosná képez és gondoskodik arról, hogy az össztlakosság is felkészüljön, úgy testileg, mint lelkileg, bármilyen meglepetésre.

Dr. Sádó Ferenc.

A felvidéki polgári iskolák kérdéséhez.

A Felvidék visszacsatolásával húsvétig már több mint ötven polgári iskola került vissza az anyaországhoz. Ezek közül az iskolák közül vannak szlovák és ruszin tanítá nyelvűek, s ezek természetesen tovább is ugyanilyen tanítá nyelvűek maradnak, mert ahogy számunkra lehetővé tették azt, hogy húsz éven át saját iskoláinkban taníthattunk, éppúgy lehetővé kell tennünk nemzeti kisebbségeink számára, hogy ők is saját nyelvükön tanítsanak ne csak az elemi, hanem a középfokú iskolákban is.

Vázlatos mondanivalóim között csak a magyar tanítá nyelvű polgári iskolával szeretnék foglalkozni, mely a kisebbségi életsorsban meglehetősen sok változáson ment keresztül. A felvidéki iskolák történetéről már megpróbáltam rövid képet nyújtani, most inkább a polgári iskolák hármaskérdését szeretném teljesen tárgyilagosan felvetni, mert hiszen rossz struccpolitika az, amely az erdőt nem látja egyetlen fától, s amely nem akarja az esetleg „idegenből“ hozott értékeket elismerni, s a magyar jövő számára átmenteni. Tehetem ezt annál is inkább, mert sokéves pedagógus és magyar multam inkább intranzigensnek, mint megalkuvónak mutatható, és saját hazámban, ahol az emberi értékeket hál' Istennek immár nem lámpással kell keresni, nemcsak szabad, hanem igazat is kell mondanunk.

A polgári iskolát három oldaláról próbálom megvilágítani: személyi, tárgyi és szellemi oldaláról.

Ami a személyi oldalt illeti, meglehetősen bizonytalanság jellemzi mondanivalóimat. A Felvidéken magára maradt polgári iskolából csakhamar kivésztek a régi, pedagógiumot végzett polgári iskolai tanárok, s az utánpótlás a mult század vége felé bevezetett osztrák (birodalmi) rendszer szerint történt. A négy évfolyamú tanítóképzőt végzett ideiglenes tanítók két éves eredményes tanítói működés után úgynevezett gyakorlati — képesítő — vizsgálatot tettek, és csak ezután lettek véglegesíthetők. Valljuk be, hogy a tanítóképzés ezen fajtája sokkal reálisabb, mint a kész tanítói oklevelet esetleg a legkevésbé tanításra termett emberek